

éppenséggel falni fogja. A könyv kiállítása szép, nyomása jó és ha nem lenne benne annyi sajtóhiba, illetőleg betűhiba, akkor éppenséggel semmi kifogás se akadna rajta.

Vitéz Temesy Győző.

Csurgai Márta: Pauler Ákos bölcséletének Isten-tana. (Dolgozatok a kir. magy. Pázmány Péter Tudományegyetem philosophiai seminariumából.) Budapest, 1940., 8-r., 62 lap.

Az a látszat, mintha a filozófia és a filozófus az élettől távol állana. Furcsa, zárkózott, szemérmes, nem egyszer félszegnek és mesterkéltnek ható ember a bölcselő. Rejtegeti valódi lényét, mert befelé fordul és önmagával harcol. Igazi természetét szolgálóvá teszi: nem az érzelmek forradalma, hanem önlegyőzés, askézis által válik nagygyá. Hiszen érzelem és gondolkodás: ellentétek.

De ennek a szinte önzően szűkkeblű és száraz életformának a mélyéről egy hatásosan feltornyosuló szökőár ontja szét az eszmék, gondolatok, igazságok fényes sugarait. A filozófus a kortársak nagy nevelője. Amikor pl. Pauler Ákos azt mondja: »logikai alapelvek«, akkor a háború utáni kaotikus lelkekbe visz benső rendet, átfogó állásfoglalást és önmaguk fölé tekintést. Az igazság és az értékek örökvalóságáról való tanítása pedig benső fékezés, megtisztulás a külső csengések, a múlt ragyogás, a pillanatnyi gyönyörök rombolásaitól és zabolátlan indulataitól.

Bár munkássága kiterjedt a filozófia valamennyi ágára, Pauler első-sorban a logikum és az igazság bölcsőjének volt nevezhető. Csak bölcséletének utolsó korszakában lett mindenki előtt nyilvánvalóvá, hogy még sem az önmagában való, abszolút igazság, logikai érvényesség Pauler utolsó szava, hanem mögötte még más mozgató van: Pauler nagy Isten-keresése.

Szerzőnk a skolasztikus bölcsélet álláspontjáról nézve, tárgyalja Pauler tanítását Istenről, tehát — szerencsés elgondolással — az e nemből legszilárdabb, legkidolgozottabb eszmékhez méri. Az Isten-bizonyítások lényegét is helyesen ragadja meg, amikor a létező világ esetlegessége és önmagából való indokolatlanságára mutat rá, ami Pauler megfogalmazásában így hangzik. (noha eredetileg csak logikai térre szánva): nincsen relativum absolutum nélkül. Pauler bölcséletét szerzőnk tüzetesen és mindig első forrásokból ismeri, amit pedig ismer, azt mindig világosan, jól megszerkesztve és pontosan ismerteti, sőt helyenként az értelmezés fokára is eljut, — amit doktori disszertációtól el is kell várnunk. Egyetlen kifogásunk, hogy túlságosan lezárt, túlságosan csak befogadó, túlságosan kevés problémát lát. Nem, mintha kritikái megjegyzések hiányoznának a dolgozatból, sőt ezek a megjegyzések néhol túlmerészek. Így pl. az összefüggés logikai elvének egyetemességét kétségbevonja, ugyanakkor elismerve ezt az azonosság elvére vonatkozólag; tehát nem gondolja meg, hogy az azonosság is egyfajta viszony, összefüggés: a dolog összefüggése önmagával, — és így a két elv érvényességi köre csak egyforma lehet. Naiv, fiatalos racionalizmus az a vélekedése, hogy a világ, a lét teljesen észszerű, logikailag minden mozzanatában meghatározott. Hiszen már a változás fogalma is oly többlet a merő

logikummal szemben, amelynek minden racionalizálási kísérlete csak paradoxonokhoz vezet. Szerzőnk tehát kritizál is helyel-közzel, önálló véleményt is nyilvánít, mindig magvasan, de mégis túlságosan csak befogadott eszmék visszhangja és szócsöve, aki gyakran épen ott hagyja abba a gondolkodást, ahol a tulajdonképeni probléma csak kezdődik. A teodicea problémái közül pl. a szenvedés vak világtényéről csak annyit mond — Pauler nyomán —, hogy az szükségképi, mert a tökéletlenség folyamánya, és hasznos, mert megtisztít. Hogy miért volna a szenvedés szükségképi, mikor az egész világ is csak esetleges, és mit, kit tisztít meg pl. az állatok szenvedése, azt a kérdést nem érinti. Pedig annak, aki nem csupán ismerteti, hanem a maga határozott világnézeti-filozófiai álláspontjához méri Paulert, annak utóbbiért is minden vonatkozásban helyt kell állnia. Ugyanez a körülmény az oka, hogy aránylag felületesen sikerült Pauler »tragikus életérzésé«-nek tárgyalása is. Itt megint egy röviden és indokolás nélkül átvett tragikum-elmélet apriorisztikus szemüvegével dolgozik szerzőnk.

E hiányokkal szemben ismét hangoztatjuk a munka kiváló értékéigyanánt pontosságát, alaposságát, világos kiérlettségét és tájékozottságát. Tekintetbe kell továbbá vennünk, hogy a feladat is túl nagy volt a keretekhez képest. Az Isten-tan oly pont, ahová a bölcelet valamennyi területéről nyílnak összefüggések. Pauler bölceletében pedig az Isten-tan különösen középponti helyet foglal el, amellyel bölceletének kiindulásaitól kezdve foglalkozott, és amelybe bölcelete torkollott.

Noszlopi László.

Két pedagógiai tárgyú évkönyv: 1. A budapesti tankerület évkönyve az 1940–41. iskolai évre. A tankerület megalapításának 165. évében közzétette vitéz Fraknóy József főigazgató. Budapest, 1941., n. 8-r., 188 lap. — **2. A Katolikus középiskolai főigazgatóság évkönyve az 1939–40. iskolai évről.** Közzétette a Katolikus középiskolai főigazgatóság. Budapest, 1941., n. 8-r., 194 lap.

Pintér Jenő szerencsés gondolata, mellyel 1920-ban az akkor még csak a budapesti középiskolákra kiterjedő tankerületének egy évi összefoglaló ismertetését kiadta, évről-évre visszatérve nemcsak tartalomban és terjedelemben növekedett állandóan, hanem — főleg mióta a tankerületek fogalomköre megnövekedett s immár az összes alsó- és középfokú iskolatípusokat magában foglalja — súlyban és tekintélyben is gyarapodott, a szakember és a laikus érdeklődő számára egyaránt használható kézikönyvvé lett a fővárosi tanügy szervezetére és adminisztrációjára nézve, de egyúttal forrásává is a fővárosi iskolázás újabb, Trianon utáni történetének. A szerencsés gondolat továbbfejlődve másrészt szülőjévé lett más hasonló kiadványoknak. Egy időben, néhány éven át a magyar tanítóképzőintézetekről is jelent meg — bár szűkebb keretű — hasonló főigazgatói összefoglalás, mely minden magyar tanítóképző életadataira kiterjedt, minthogy Csonka-Magyarország egy tanítóképzői tankerületet alkotott. Ez a kezdemény nem sokára rá abba-maradt. Maga a Pintér Jenő-kezdeményezte budapesti tankerületi évkönyv